AGATA ZIÓŁKOWSKA

Przestępstwa prywatnoskargowe a kognicja sądów wojskowych

Private Prosecution Offences and the Jurisdiction of Military Courts

Abstract

This study examines private prosecution offences tried before military courts as trial courts, which occurs when the perpetrator of the offence is a person subject to military jurisdiction. The study seeks to identify the rationale for maintaining, within the criminal law system, procedural distinctions for private prosecution offences tried in military criminal proceedings. Further sections of the study also analyse, among other things, the similarities and differences between so-called prosecutorial interference under general (Article 60 of the Code of Criminal Procedure) and military (Article 661 of the Code of Criminal Procedure) criminal procedure in private prosecution cases. The study employs the descriptive method, relying primarily on linguistic, comparative, and historical interpretation.

SŁOWA KLUCZOWE: przestępstwo, przestępstwo wojskowe, przestępstwo publicznoskargowe, przestępstwo prywatnoskargowe, ściganie z urzędu, ściganie na wniosek, żołnierz, sąd wojskowy, właściwość miejscowa, właściwość rzeczowa, ingerencja prokuratorska

KEYWORDS: crime, military crime, public prosecution crime, private prosecution crime, prosecution ex officio, prosecution upon request, soldier, military court, territorial jurisdiction, subject-matter jurisdiction, prosecutorial interference

AGATA ZIÓŁKOWSKA – doktor nauk prawnych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, e-mail: a.ga.zioolko@gmail.com, ORCID – 0000-0001-7178-8227.

HTTPS://DOI.ORG/10.36128/TZ2GPD08

1 Wstęp

W polskim systemie prawa karnego przestępstwa zadekretowane w obowiązującej regulacji kodeksowej[1] – z uwagi na tryb ich ścigania – podzielić można na: przestępstwa publicznoskargowe (ścigane z oskarżenia publicznego) i przestępstwa prywatnoskargowe (ścigane z oskarżenia prywatnego)[2]. Jest to prawidłowość charakteryzująca przede wszystkim polskie powszechne kodyfikacje karne[3].

Nieco inaczej natomiast przedmiotowa kwestia wygląda na płaszczyźnie wojskowych przepisów z zakresu prawa karnego materialnego. Nieprzerwanie bowiem od ich wyodrębnienia – czy to w ramach autonomicznych kodyfikacji karno-wojskowych[4], czy też w ramach stosowanej od 1 stycznia 1970 r. metody kodyfikowania tychże przepisów w częściach wojskowych powszechnych regulacji karnoprawnych[5] – czyny zabronione

1 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2025 r., poz. 1818), dalej: k.k.

2 Zob.: Andrzej Marek, Violetta Konarska-Wrzosek, *Prawo karne* (Warszawa: C.H. Beck, 2019), 9; Jerzy Lachowski, Andrzej Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2021), 99; Jarosław Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna* (Warszawa: LexisNexis, 2004), 211; Tadeusz Bojarski, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej* (Warszawa: LexisNexis, 2006), 122; Wojciech Filipkowski, Ewa Monika Guzik-Makaruk, Katarzyna Laskowska, *Przewodnik po prawie karnym. Tablice, orzecznictwo, kazusy* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2022), 80; Wojciech Filipkowski, Ewa Monika Guzik-Makaruk, Katarzyna Laskowska, Grażyna Szczygieł, Elżbieta Zatyka, *Przewodnik po prawie karnym* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2008), 62; Piotr Zawiejski, „Pojęcie przestępstwa i podziały czynów zabronionych", [w:] *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, red. Teresa Dukiet-Nagórska (Warszawa: Wolters Kluwer, 2018), 106.

3 Zob.: ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r., Kodeks karny, Dz. U. 1969, nr 13, poz. 94 ze zm. (dalej: k.k. z 1969); Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r., Kodeks karny, Dz. U. 1932, nr 60, poz. 571 ze zm. (dalej: k.k. z 1932).

4 Zob.: Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r., w sprawie kodeksu karnego wojskowego, Dz. U. 1928, nr 36, poz. 328 ze zm. (dalej: k.k.woj. z 1928); Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932 r., Kodeks karny wojskowy, Dz. U. 1932, nr 91, poz. 765 ze zm. (dalej: k.k.woj. z 1932); Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 września 1944 r., Przepisy wprowadzające Kodeks Karny Wojska Polskiego, Dz. U. 1944, nr 6, poz. 28 ze zm. (dalej: k.k.W.P.).

5 Zob. rozdziały XXXVIII-XLIII k.k. z 1969 oraz rozdziały XXXIX-XLIV k.k.

będące przestępstwami wojskowymi[6] nigdy nie były i nadal nie są ścigane z oskarżenia prywatnego.

Przywołana okoliczność wyraźnie odróżnia przestępstwa wojskowe od pozostałych przestępstw penalizowanych w części szczególnej regulacji kodeksowej (chodzi o przestępstwa określane umownie mianem: „powszechnych"). Wśród tych ostatnich występują bowiem zarówno przestępstwa publicznoskargowe we wszystkich ich odmianach (tj. ścigane z urzędu[7], w trybie bezwzględnie wnioskowym[8] czy względnie wnioskowym[9]), jak i przestępstwa prywatnoskargowe inicjowane z oskarżenia prywatnego[10].

Z praktycznego punktu widzenia podział na przestępstwa publicznoskargowe i przestępstwa prywatnoskargowe oznacza, że nie w każdej sytuacji powszechne[11] czy wojskowe[12] organy ścigania *ad*

6 Przestępstwa wojskowe to czyny zadekretowane:
w częściach szczególnych (tzw. częściach wojskowych) powszechnych kodeksów karnych (zob.: rozdziały XXXIX-XLIV k.k.; czy rozdziały XXXVIII-XLIII k.k. z 1969). a przed 1 stycznia 1970 r. – tj. przed wejściem w życie k.k. z 1969 r. – w „częściach szczególnych" wojskowych kodeksów karnych (zob.: rozdziały XVII–XXVI k.k.W.P.; rozdziały VI–XIV k.k.woj. z 1932 oraz części od drugiej do dwunastej k.k.woj. z 1928). Zob. Agata Ziółkowska, „Instytucja przestępstwa wojskowego w świetle uregulowań polskich kodyfikacji karno-wojskowych XX wieku – analiza historycznoprawna" *Czasopismo Prawno-Historyczne*, z. 1 (2024): 61–82; Agata Ziółkowska, „Instytucja przestępstwa wojskowego – uwagi de lege ferenda" *Prawo i Więź*, nr 1 (2025): 719–740.

7 Przestępstwa publicznoskargowe ścigane w k.k. w trybie „z urzędu" zob. np.: art. 148 k.k., art. 152 k.k., art. 166 k.k.

8 Przestępstwa publicznoskargowe ścigane w k.k. w trybie „bezwzględnie wnioskowym", tj.: „na wniosek pokrzywdzonego": art. 160 § 5; art. 161 § 4; art. 190 § 2; art. 190a § 4; art. 191 § 3; art. 191a § 2; art. 192 § 2; art. 193 § 2; art. 244c § 3; art. 266 § 3; art. 267 § 5; art. 268 § 4; art. 268a § 3; art. 288 § 4; czy „na wniosek" odpowiednio: organu pomocy społecznej, organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego (art. 209 § 2 k.k.), wspólnika, akcjonariusza, udziałowca pokrzywdzonej spółki lub członka pokrzywdzonej spółdzielni (art. 296 § 4a k.k.).

9 Przestępstwa publicznoskargowe ścigane w k.k. w trybie „względnie wnioskowym", gdzie tryb „na wniosek pokrzywdzonego" inicjuje następująca okoliczność: pokrzywdzony jest osobą najbliższą dla sprawcy czynu – zob.: art. 157 § 5; art. 177 § 3; przestępstwo popełniono na szkodę osoby najbliższej – zob.: art. 279 § 2; art. 284 § 4; art. 285 § 2; art. 286 § 4; art. 287 § 3; art. 289 § 5; pokrzywdzony przestępstwem nie jest Skarb Państwa – zob.: art. 296 § 4a; art. 300 § 4; art. 303 § 4; art. 305 § 5.

10 Przestępstwa prywatnoskargowe ścigane w k.k. „z oskarżenia prywatnego", zob.: art. 212 § 4; art. 216 § 5, art. 217 § 3; art. 157 § 4.

11 Np. Policja, prokuratura.

hoc poprowadzą śledztwo czy dochodzenie w sprawie o czyn zabroniony. Zatem: „Podział typów czynów zabronionych na typy publicznoskargowe i prywatnoskargowe ma istotne konsekwencje procesowe odnoszące się nie tylko do samego trybu ścigania, ale również pozostającego z powyższym w związku sposobu realizacji swoich kompetencji przez właściwych oskarżycieli"[13].

Co do zasady bowiem tryb prywatnoskargowy odznacza się daleko posuniętą oryginalnością przekładającą się bezpośrednio również na specyfikę działań oskarżyciela publicznego (prokuratora / prokuratora wojskowego) w przypadku tego typu czynów zabronionych.

Wspomniana oryginalność (odmienność między trybem prywatnoskargowym a trybem publicznoskargowym zachodząca na płaszczyźnie: sposobu, zakresu, zasadności czy konsekwencji procesowych powstałych w wyniku aktywności oskarżyciela publicznego) widoczna jest przede wszystkim przy przestępstwach prywatnoskargowych procedowanych w powszechnej procedurze karnej.

Natomiast w wojskowym postępowaniu karnym – na skutek założeń systemowych wyrażonych *expressis verbis* w Kodeksie postępowania karnego[14] – przestępstwa prywatnoskargowe popełnione przez osobę podlegającą jurysdykcji sądów wojskowych ścigane są z urzędu, a więc w trybie publicznoskargowym (art. 646 k.p.k. w zw. z art. 661 § 1 k.p.k.). Jest to okoliczność wyraźnie odróżniająca wojskową procedurę karną od powszechnej procedury karnej – w zakresie trybów prywatnoskargowych ścigania przestępstw.

Z uwagi na powyższe, celem niniejszego artykułu jest udzielenie odpowiedzi na pytanie o *ratio legis* utrzymywania w systemie prawa karnego odrębności procesowych występujących przy przestępstwach prywatnoskargowych procedowanych w wojskowym postępowaniu karnym.

W dalszych fragmentach opracowania analizie poddano także m.in. podobieństwa i różnice zachodzące na płaszczyźnie instytucji tzw. ingerencji prokuratorskiej realizowanej w powszechnej (art. 60 k.p.k.) lub wojskowej

12 Np. Żandarmeria Wojskowa.

13 Mikołaj Grzesik, „Brak interesu społecznego w objęciu czynu prywatnoskargowego ściganiem z urzędu jako negatywna przesłanka procesowa" *Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury*, nr 3 (2023): 52.

14 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2025 r., poz. 1420), dalej: k.p.k.

(art. 661 k.p.k.) procedurze karnej w sytuacji popełnienia przestępstwa ściganego z oskarżenia prywatnego.

2 | Brak stosowania przepisów prywatnoskargowych w sprawach podlegających kognicji sądów wojskowych – przyczyny i założenia systemowe

Brak zastosowania w wojskowej procedurze karnej przepisów prywatnoskargowych jest bezpośrednią konsekwencją wynikającą przede wszystkim z kształtu przepisów materialnego prawa karnego wojskowego (określających tryb ścigania przestępstw wojskowych), a także z idących w ślad za nimi rozwiązań przyjętych na płaszczyźnie procesowej.

Jak uprzednio zauważono, przestępstwa wojskowe mają charakter wyłącznie publicznoskargowy. Ściga się je bowiem – w znacznej większości przypadków – z urzędu. Natomiast od 1 stycznia 1970 r. (tj. od wejścia w życie k.k. z 1969 r.) przy niektórych z nich występuje także tryb bezwzględnie wnioskowy[15], z kompetencjami w tym zakresie należącymi albo wyłącznie do Dowódcy jednostki[16], albo też do tegoż dowódcy i pokrzywdzonego[17].

---

15 Uzasadnieniem dla wprowadzenia bezwzględnie wnioskowego trybu ścigania przestępstw wojskowych była przede wszystkim chęć zapobiegnięcia: „[...] niepotrzebnej konkurencji uprawnień prokuratora i sądu z uprawnieniami dyscyplinarnymi" Dowódcy Jednostki Wojskowej, „Część wojskowa", [w:] *Projekt kodeksu karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks karny* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1968), 165).
W myśl założeń ustawodawcy bezwzględnie wnioskowy tryb ścigania przestępstw wojskowych miał także prowadzić do wzmocnienia pozycji Dowódcy jako podmiotu odpowiedzialnego za stan dyscypliny w polskich SZ oraz stan dyscypliny wojskowej, jako czynnika wychowawczego używanego wobec żołnierza (zob.: ibidem, 165; zob. też: Aleksander Saulewicz, „Zagadnienia z zakresu dyscypliny wojskowej w nowym ustawodawstwie karnym" *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 1 (1970): 37; Zbigniew Grabowski, „Wychowawcze aspekty wojskowego prawa karnego" *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 3 (1978): 351.
Ponadto, bezwzględnie wnioskowy tryb ścigania przestępstw wojskowych ograniczać miał również możliwość stosowania represji karnej wobec żołnierza dopuszczającego się w ramach toku jego czynnej służby wojskowej naruszeń o drobniejszym charakterze – Tomasz Grzegorczyk, *Wnioskowy tryb ścigania czynów karalnych* (Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 1986), 116; Włodzimierz Kubala, „Wniosek dowódcy jednostki wojskowej o ściganie" *Palestra*, nr 11 (1976): 40; „Część wojskowa",

Publicznoskargowy charakter przestępstw wojskowych (niezmienny od czasu uchwalenia i wejścia w życie k.k.woj. z 1928 r.) determinowany jest specyfiką dobra prawnego chronionego w ramach norm prawa karnego wojskowego. Przedmiot przestępstwa wojskowego, tj. granice przedmiotu ochrony (gdy w grę wchodzi samo zagrożenie przestępczością) czy przedmiotu zamachu (gdy do naruszenia już doszło) w sposób bezpośredni wyznacza obowiązujące ustawodawstwo karno-wojskowe – poprzez *de facto* przyjęty w nim katalog przestępstw wojskowych[18].

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że przedmiot ochrony / zamachu (tj. przedmiot przestępstwa wojskowego) nie jest jednorodny. Dotyczy on bowiem różnego rodzaju wartości i stosunków społecznych charakterystycznych dla kolektywu wojskowego, ze szczególnym jednak uwzględnieniem: obowiązku pełnienia służby wojskowej, a także zasad normujących ten obowiązek, konieczności poszanowania dyscypliny

---

[w:] *Projekt kodeksu karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks karny*, 163–165), zwłaszcza jeżeli stopień ich szkodliwości uzasadniał wyciągnięcie wobec żołnierza konsekwencji innej niż karna, tj. np. konsekwencji dyscyplinarnej czy służbowej.

16 Przestępstwa wojskowe bezwzględnie wnioskowe ścigane w k.k. z 1969 na wyłączny wniosek Dowódcy jednostki, tj.: niektóre typy przestępstwa wojskowego polegającego na: samowolnym oddaleniu się (art. 303 § 5 k.k. z 1969) czy naruszeniu zasad pełnienia służby specjalnej (art. 325 § 3 k.k. z 1969); a także przestępstwa wojskowe prowadzące do: niewykonania rozkazu (art. 309 § 2 k.k. z 1969); wprawienia się w stan niezdolności do służby (art. 327 § 2 k.k. z 1969) oraz samowolnym dysponowaniu osobistym wyposażeniem (art. 328 § 2 k.k. z 1969).
Przestępstwa wojskowe bezwzględnie wnioskowe ścigane w k.k. na wyłączny wniosek Dowódcy jednostki, tj. niektóre typy przestępstwa wojskowego polegającego na: samowolnym oddaleniu się (art. 338 § 5 k.k.); odmowie pełnienia służby (art. 341 § 2 k.k.), niewykonaniu rozkazu (art. 343 § 4 k.k.), naruszeniu obowiązku wynikającego ze służby (art. 356 § 3 k.k.); a także przestępstwo wojskowe wprawienia się w stan nietrzeźwości (art. 357 k.k.) oraz samowolnego dysponowania wyposażeniem (art. 363 § 2 k.k.).

17 Przestępstwo wojskowe bezwzględnie wnioskowe ścigane w k.k. z 1969 na wniosek Dowódcy jednostki lub pokrzywdzonego, zob. znieważenie przełożonego (art. 315 § 2 k.k. z 1969).
Przestępstwo wojskowe bezwzględnie wnioskowe ścigane w k.k. na wniosek Dowódcy jednostki lub pokrzywdzonego, zob. zniewaga przełożonego (art. 347 § 2 k.k.) oraz zniewaga podwładnego (art. 350 § 2 k.k.).

18 Zob.: Jerzy Muszyński, „Przedmiot przestępstw wojskowych" *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 3 (1967): 280.

wojskowej[19], zapewnienia odpowiedniego poziomu karności żołnierzy itp. Ich wspólnym mianownikiem jest to, że po pierwsze, zabezpieczają one przede wszystkim interes Sił Zbrojnych (dalej: SZ) / Wojska Polskiego (dalej: WP) poprzez zagwarantowanie wysokiego poziomu zdolności i gotowości bojowej państwa[20]. Po drugie, wynikają one bezpośrednio z treści zadań, które stawia się przed SZ / WP.

Podkreślić trzeba, że nie wszystkie wartości czy stosunki społeczne występujące w wojsku i relewantne z punktu widzenia służby wojskowej – *de lege lata* – objęte są ochroną norm prawa karnego wojskowego. Wynika to z występującej od lat tendencji zawężania zakresu ochrony norm prawa karnego wojskowego – z czym trudno się zgodzić. Zwłaszcza gdy weźmie się pod uwagę fakt, że praktyka ta doprowadziła już m.in. do tego, że obecnie obowiązujące przepisy karno-wojskowe (i materialne i procesowe) stanowią zbiór norm przewidzianych jedynie na czas pokoju[21].

Wyraźne ograniczenia nie oznaczają jednak, że państwo zupełnie rezygnuje z jakiejkolwiek aktywności asekuracyjnej wobec wojskowych wartości i stosunków społecznych, które obecnie wyłączono z zakresu penalizacji części wojskowej k.k. Wprost przeciwnie. Co do zasady, dąży się bowiem do zapewnienia im ochrony w drodze innych zespołów norm prawnych; w szczególności wojskowych przepisów dyscyplinarnych oraz przepisów z zakresu prawa karnego powszechnego, co w efekcie może prowadzić do sytuacji, w której sąd wojskowy (jako sąd *meriti*) rozpatrywać będzie sprawę o przestępstwo prywatnoskargowe popełnione przez osobę podlegającą

19 Stefan Rybarczyk, *Zarys prawa wojskowego. Prawo karne wojskowe. Część IV* (Warszawa, 1974), 200.

20 Zob.: Muszyński, „Przedmiot przestępstw wojskowych", 285; Rybarczyk, *Zarys prawa wojskowego*, 200.

21 Świadczy o tym brak zadekretowania w k.k. unormowań dotyczących jeńców wojennych – czyt. „Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu postępowania karnego", [w:] *Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami. Kodeks karny. Kodeks postępowania karnego. Kodeks karny wykonawczy* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1997), 446.

orzecznictwu wojskowemu[22]. Do tego wątku szerzej odniesiono się w dalszej części opracowania.

Mając natomiast na uwadze specyfikę dobra prawnego chronionego w ramach norm prawa karnego wojskowego, trudno sobie wyobrazić przy przestępstwach wojskowych inny niż publicznoskargowy tryb ich ścigania. Skoro wektor ochronny przestępstw wojskowych skierowany jest na dobra i wartości istotne dla kolektywu wojskowego (SZ / WP), to siłą rzeczy ich interesy muszą być zabezpieczone w drodze publicznoskargowego trybu ścigania. W tym bowiem trybie postępowanie w sprawie inicjowane jest i prowadzone przez organ do tego uprawniony albo automatycznie (przy ściganiu z urzędu), albo po złożeniu stosownego wniosku (przy ściganiu bezwzględnie wnioskowym).

Przyjęcie natomiast innej koncepcji – tj. trybu prywatnoskargowego przy przestępstwach wojskowych – rodziłoby m.in. pytanie o to, kto powinien decydować, czy doszło do naruszenia dobra prawnego *de facto* państwa / SZ / WP, i – w konsekwencji – kto powinien mieć legitymację do inicjowania i następnie popierania prywatnego aktu oskarżenia w imieniu wyżej wymienionych „podmiotów" jako „pokrzywdzonych".

Ponadto, realizacja czasochłonnych aktywności charakterystycznych dla tego trybu ścigania (np. samodzielne zbieranie dowodów) mogłaby wpływać (i co do zasady wpływałaby) negatywnie na efektywność służby wojskowej osoby wnoszącej prywatny akt oskarżenia, a przede wszystkim na jej dyspozycyjność – która przy pełnieniu / odbywaniu czynnej służby wojskowej ma decydujące znaczenie[23].

---

22 Przykład: żołnierz znieważy innego żołnierza, który nie jest jego podwładnym, przełożonym czy młodszym stopniem, a sprawca i ofiara posiadają ten sam stopień wojskowy i ofiara legitymuje się tym samym bądź dłuższym stażem pełnienia służby wojskowej co sprawca zniewagi. Wówczas sąd wojskowy jest sądem *meriti* orzekającym w sprawie o przestępstwo prywatnoskargowe, bo w grę wchodzi odpowiedzialność karna m.in. z art. 216 k.k. (więcej: Agata Ziółkowska, „«Stosunek zależności żołnierzy» jako okoliczność wyznaczająca zakres wojskowej odpowiedzialności karnej na przykładzie przestępstwa zniewagi żołnierza (art. 350 k.k.)", [w:] *Reforma prawa karnego wojskowego w kontekście aktualnych zagrożeń bezpieczeństwa państwa*, red. Filip Ciepły, Radosław Pietrzak (Warszawa: C.H. Beck, 2023), 73 i n.). Inne przestępstwa powszechne prywatnoskargowe, ścigane w k.k. z 1997 „z oskarżenia prywatnego", zob.: art. 212 § 4; art. 216 § 5, art. 217 § 3; art. 157 § 4.

23 Czyny ścigane z oskarżenia prywatnego to szczególna kategoria przestępstw, w zakresie których organy uprawnione do ścigania nie prowadzą postępowania przygotowawczego. W praktyce oznacza to, że Policja i Prokuratura nie ściga tego

Brak zadekretowania w rozwiązaniach przyjętych w wojskowym prawie karnym materialnym trybu prywatnoskargowego ścigania przestępstw wojskowych przekłada się także na kształt przepisów normujących wojskowe postępowanie karne. Zarówno w obowiązujących, jak i w uchylonych już wojskowych przepisach karno-procesowych[24] od lat konsekwentnie podkreśla się, że: „W sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych nie stosuje się przepisów [m.in. – przyp. AZ] o postępowaniu prywatnoskargowym […]" (art. 646 k.p.k.; tak też: art. 563 k.p.k. z 1969 r.).

Sam ustawodawca rozwiązanie to uzasadnia generalnym brakiem przydatności na płaszczyźnie karno-wojskowej postępowań prywatnoskargowych. Ponadto, wskazuje on również, że ów brak przydatności wynika: „[…] głównie ze względu na specyficzne zhierarchizowanie stosunków życia wojskowego, wobec czego ochronę interesów pokrzywdzonego w tych sprawach [z powodzeniem zapewnić można – przyp. AZ] […] w postępowaniu zwyczajnym, tyle że z istotną [jego – przyp. AZ] modyfikacją"[25].

typu czynów i w sprawach takich nie jest prowadzone śledztwo, ani dochodzenie. Postępowanie dotyczące tego typu przestępstw jest inicjowane bezpośrednio przez pokrzywdzonego i to na nim spoczywa obowiązek zgromadzenia dowodów świadczących o winie sprawcy. Celem wszczęcia postępowania karnego przeciwko sprawcy takiego przestępstwa pokrzywdzony powinien sporządzić i złożyć bezpośrednio do sądu prywatny akt oskarżenia.

24 Zob.: k.p.k.; ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r., Kodeks postępowania karnego, Dz. U. 1969, nr 13, poz. 96 ze zm. (dalej: k.p.k. z 1969); dekret z dnia 23 czerwca 1945 r., Kodeks wojskowego postępowania karnego, Dz. U. 1945, nr 36, poz. 216 ze zm. (dalej: k.woj.p.k. z 1945) wraz z dekretem Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 września 1944 r., Prawo o ustroju sądów wojskowych i prokuratury wojskowej, Dz. U. 1944, nr 6, poz. 29 ze zm. (dalej: pr.u.s.woj. z 1944); dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 września 1936 r., Kodeks wojskowego postępowania karnego, Dz. U. 1936, nr 76, poz. 537 ze zm. (dalej: k.woj.p.k. z 1936) wraz z dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 września 1936 r., Prawo o ustroju sądów wojskowych, Dz. U. 1936, nr 76, poz. 536 ze zm. (dalej: pr.u.s.woj. z 1936); zob. też: Adam Lityński, „Tak zwany wojskowy kodeks postępowania karnego z 1943 roku" *Z Dziejów Prawa*, t. I (2008): 175 i n.

25 „Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu postępowania karnego", [w:] *Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami. Kodeks karny. Kodeks postępowania karnego. Kodeks karny wykonawczy* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1997), 447.

3 | Sprawy z oskarżenia prywatnego a wojskowa jurysdykcja karna

Sprawy z oskarżenia prywatnego mogą pojawić się w wojskowym postępowaniu karnym w dwóch sytuacjach:

1. wskutek wniesienia skargi przez pokrzywdzonego przestępstwem ściganym z oskarżenia prywatnego (art. 661 § 1 k.p.k.);

2. jako konsekwencja ingerencji prokuratorskiej (art. 661 § 2 k.p.k.).

Pierwsza ze wskazanych sytuacji stanowi oryginalne rozwiązanie przewidziane w treści przepisu art. 661 § 1 k.p.k., w myśl którego przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego rozpatrywane (z uwagi na sprawcę) w wojskowym postępowaniu karnym (z chwilą złożenia skargi przez pokrzywdzonego) staje się przestępstwem ściganym z urzędu.

Przedmiotową odrębność przyjęto: „[…] głównie ze względu na dyscyplinę wojskową, tym bardziej że osoby objęte jurysdykcją wojskowego wymiaru sprawiedliwości są w znakomitej większości przypadków funkcjonariuszami publicznymi, a zatem służą [oni – przyp. AZ] sprawom ogółu społeczeństwa i popełnienie przez nich jakiegokolwiek przestępstwa pozostaje w sprzeczności z interesem publicznym i w związku z tym powinno [ono – przyp. AZ] być objęte ściganiem z urzędu”[26].

Wprawdzie konwersja trybu ścigania z prywatnoskargowego (przy czynie prywatnoskargowym procedowanym przed sądem wojskowym) w publicznoskargowy wywołuje przede wszystkim skutki procesowe (w postaci prowadzenia dalej postępowania z urzędu), to jednak w literaturze przedmiotu podkreśla się, że cały ten mechanizm ma charakter materialnoprawny, a nie procesowy[27].

Natomiast skargę pokrzywdzonego – w takim przypadku – należy postrzegać jako jedynie impuls do rozpoczęcia procesu karnego *ex officio*. Wobec tego w wojskowym postępowaniu karnym pełni ona funkcję *de facto*

26 Jakub Grzegorz Kowalski, „Specyfika postępowania karnego w sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych” *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 3 (2023): 76; tak też: Damian Gil, *Postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego w polskim procesie karnym* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2011), 236–237.

27 Kowalski, „Specyfika postępowania karnego”, 76.

zawiadomienia o przestępstwie[28], a nie aktu oskarżenia[29] czy – mimo pewnych podobieństw – wniosku o ściganie[30].

Grupę czynów, do których odnosi się treść przepisu art. 661 § 1 k.p.k., stanowią przede wszystkim kodeksowe przestępstwa prywatnoskargowe ścigane wskutek złożenia skargi przez pokrzywdzonego, pod warunkiem, że ich sprawcą jest osoba podlegająca orzecznictwu sądów wojskowych (art. 647–648 i 654 k.p.k.). Zatem, jeżeli osoba ta popełni jakiekolwiek przestępstwo / przestępstwo powszechne ścigane „z oskarżenia prywatnego", tj. zniesławienie (art. 212 k.k.); zniewagę (art. 216 k.k.); naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 k.k.) czy naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia nietrwający dłużej niż 7 dni (art. 157 k.k.); a pokrzywdzony przestępstwem złoży stosowną skargę (przy czym na płaszczyźnie karno-wojskowej nie jest to warunek *sine qua non* – o czym poniżej) to wówczas czyn ten w ramach wojskowego postępowania karnego ścigany będzie z urzędu.

Ponadto, pokrzywdzonemu w oparciu o przepis art. 661 § 4 k.p.k. przysługuje prawo do cofnięcia złożonej przez siebie skargi, co czyni, składając wniosek o umorzenie postępowania karnego i doprowadzając tym samym do jego zakończenia. Wówczas sąd lub prokurator na podstawie przepisu art. 661 § 4 k.p.k. (i po spełnieniu przesłanek w nim wskazanych) w zw. z przepisem art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. umarza wojskowe postępowanie karne toczące się w sprawie prywatnoskargowej zainicjowanej uprzednio skargą pokrzywdzonego.

Prokurator może jednak nie podzielić zasadności złożonego przez pokrzywdzonego wniosku o umorzenie postępowania karnego, zwłaszcza jeżeli sprzeciwia się temu tzw. interes społeczny. Czyni to w drodze postanowienia o nieuwzględnieniu wniosku, które następnie pokrzywdzony może zaskarżyć zażaleniem wniesionym na zasadach ogólnych[31].

Kończąc rozważania ad pkt 1 – jako ciekawostkę historyczną – wskazać można, że rozwiązanie – z treści przepisu art. 661 § 1 k.p.k. – zakładające konwersję trybu ścigania z prywatnoskargowego na publicznoskargowy (w przypadku przestępstw prywatnoskargowych procedowanych przed

28 Zob. ibidem, 76.

29 Izabela Haÿduk-Hawrylak, „Komentarz do art. 661 k.p.k.", [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Jerzy Skorupka (Legalis, 2023), teza 1.

30 Grzegorczyk, *Wnioskowy tryb ścigania czynów*, 122.

31 Haÿduk-Hawrylak, „Komentarz do art. 661 k.p.k.", teza 13.

sądem wojskowym jako sądem *meriti*) jest dobrze znane polskiej procedurze karno-wojskowej. Występowało ono bowiem także i w uprzednio obowiązujących wojskowych przepisach procesowych (zob.: art. 577 § 1 k.p.k. z 1969 r.; art. 37 k.woj.p.k. z 1945 r. i art. 39 k.woj.p.k. z 1936 r.). Mimo różnic występujących we wskazanych przepisach na poziomie redakcji ich tekstu – każdy z nich jako *meritum* – zakładał przedmiotową konwersję. Zatem wszelkie różnice zachodzące między nimi w ich kodeksowym brzmieniu posiadały wymiar jedynie techniczny, a nie merytoryczny.

Sprawy z oskarżenia prywatnego mogą pojawić się w wojskowym postępowaniu karnym także w drugim ze wskazanych powyżej przypadków, czyli w ramach tzw. ingerencji prokuratorskiej (art. 661 § 2 k.p.k.), która nie musi być poprzedzona uprzednim wniesieniem przez pokrzywdzonego stosownej skargi, a podstawą aktywności prokuratorskiej w tym zakresie jest stwierdzenie występowania interesu społecznego.

Wprawdzie przepis art. 661 § 2 k.p.k. w swej treści bezpośrednio odnosi się do przesłanki w postaci „interesu społecznego", to praktyka pokazuje jednak, że uzasadnieniem dla skorzystania z omawianej instytucji (tj. ingerencji prokuratorskiej) mogą być też względy dyscypliny wojskowej. Niewątpliwie bowiem dyscyplina wojskowa służy interesowi społecznemu, zwłaszcza z perspektywy wewnątrzwojskowej. Jak słusznie podkreśla się w orzecznictwie Sądu Najwyższego (dalej: SN): „[…] pojęcie „dyscypliny wojskowej" mieści w sobie postulat akceptowania przez osoby pełniące czynną służbę wojskową pewnego systemu wartości, dla ochrony którego sformowano Siły Zbrojne, jak i przestrzegania przez nich normatywnych zasad, według których funkcjonują jednostki (instytucje) wojskowe. Dlatego też wyszczególniony […] „wzgląd na dyscyplinę wojskową" pojmować należy przede wszystkim jako potrzebę utrwalenia u członków Sił Zbrojnych przekonania, że każdy przypadek oczywistego naruszenia przez żołnierza tych zasad spotkać się powinien z nieuchronną reakcją odpowiednich władz, w tym także z konsekwencjami prawnymi przewidzianymi w normach sankcjonujących"[32].

Aby można było skorzystać z instytucji ingerencji prokuratorskiej w trybie przepisu art. 661 § 2 k.p.k. (tj. bez wniesienia skargi przez osobę pokrzywdzoną), wystąpienie przesłanki w postaci interesu społecznego

32 Postanowienie Sądu Najwyższego z 22 czerwca 1995 r., WZ 133/95, Wokanda 1996, nr 2, poz. 14.

musi mieć charakter obiektywny, a nie subiektywny. Nie może to być zatem swobodne uznanie prokuratorskie[33].

Interes społeczny do działania *ex officio* prokuratora wojskowego w trybie przepisu art. 661 § 2 k.p.k. powodować mogą, w szczególności:

> „a) [okoliczności – przyp. AZ] związane ze sposobem popełnienia czynu, np. chuligański charakter przestępstwa, działanie w miejscu publicznym i publicznie, działanie w obecności małoletnich, wywołanie znacznej szkody, szczególnie drastyczny sposób popełnienia czynu (...);
> b) [okoliczności – przyp. AZ] odnoszące się do osoby samego sprawcy, np. jego uprzednia karalność dyscyplinarna lub recydywa w rozumieniu k.k. czy działanie pod wpływem alkoholu;
> c) [okoliczności – przyp. AZ] związane z osobą pokrzywdzonego, np. dopuszczenie się czynu wobec osoby kalekiej, bezradnej lub zależnej od sprawcy;
> d) [okoliczności – przyp. AZ] związane z dyscypliną wojskową, jej stanem w jednostce, reakcjami kolektywu żołnierskiego na zachowanie się sprawcy itp."[34].

Prokuratorskie postanowienie w przedmiocie wszczęcia z urzędu postępowania w sprawie prywatnoskargowej pokrzywdzony ma prawo zaskarżyć w drodze zażalenia wniesionego do sądu właściwego do rozpoznania sprawy (art. 661 § 3 k.p.k.), tj. do garnizonowego lub okręgowego sądu wojskowego (zob. art. 647 k.p.k., art. 648 k.p.k., art. 652–656 k.p.k.), w obrębie jurysdykcji którego żołnierz pełnił służbę wojskową w chwili wszczęcia przeciwko niemu postępowania karnego (art. 651 k.p.k.).

W sytuacji braku zaskarżenia postanowienia prokuratora w przedmiocie wszczęcia z urzędu postępowania w sprawie prywatnoskargowej lub też nieuwzględnienia zażalenia (jeżeli takowe wniesiono), prokurator wojskowy (po przeprowadzeniu postępowania przygotowawczego) albo sporządza akt

---

33 Bogumił Zygmont, „Przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego w postępowaniu w sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych" *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 3 (2002): 97; Grzesik, „Brak interesu społecznego", 51–64.

34 Grzegorczyk, *Wnioskowy tryb ścigania czynów*, 360; zob. też: Zygmunt Wiśniewski, „Ściganie przestępstw prywatnoskargowych w wojskowym procesie karnym" *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 2 (1976): 202; Maria Lipczyńska, *Oskarżenie prywatne* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1977), 60; Kazimierz Marszał, *Ingerencja prokuratora w ściganie przestępstw prywatnoskargowych w polskim procesie karnym* (Warszawa: Polska Akademia Nauk, 1980), 32.

oskarżenia i wnosi go do sądu albo też postępowanie umarza, jeżeli zachodzi chociażby jedna z negatywnych przesłanek procesowych (np. w toku czynności okazało się, że czynu nie popełniono – art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k. i n.).

Kończąc rozważania ad pkt 2 warto i w tym miejscu (chociażby syntetycznie) odnieść się do wątku historycznego dotyczącego instytucji ingerencji prokuratorskiej w sprawach prywatnoskargowych rozstrzyganych przez sąd wojskowy (jako sąd *meriti*). Omawiana instytucja posiada bowiem ugruntowaną systemowo pozycję, jako że występowała ona w uprzednio obowiązujących wojskowych przepisach procesowych (art. 577 § 2 k.p.k. z 1969 r.; art. 37 k.woj.p.k. z 1945 r. i art. 39 § 2 k.woj.p.k. z 1936 r.).

Niemniej jednak, o ile w czasie obowiązywania k.p.k. z 1969 r. rozwiązania w nim przyjęte były analogiczne do rozwiązań obowiązujących obecnie (omówionych powyżej), o tyle w czasie obowiązywania k.woj.p.k. z 1945 r. czy k.woj.p.k. z 1936 r. aktywność prokuratorska uzależniona była od uprzedniego złożenia skargi lub wniosku pokrzywdzonego lub jego władzy przełożonej. Prokurator nie posiadał bowiem samodzielnej inicjatywy ścigania w omawianym zakresie[35].

4 | Czyny prywatnoskargowe a powszechna lub wojskowa jurysdykcja karna – podobieństwa i różnice

Możliwość ścigania z urzędu przestępstw prywatnoskargowych występuje także w „powszechnym" postępowaniu karnym, tj. w sprawach o czyny podlegające orzecznictwu sądów powszechnych (art. 60 § 1 k.p.k.).

Mogłoby się zatem wydawać, że omawiany dotąd przepis art. 661 § 2 k.p.k. (w pewnym zakresie) jest odpowiednikiem przepisu art. 60 k.p.k. Głębsza ich analiza prowadzi jednak do wniosku, że nie są to regulacje tożsame. W oparciu o przepis art. 60 k.p.k. prokurator ma bowiem obowiązek (tj. obligatoryjnie) wszcząć postępowanie karne: „[…] jeżeli wymaga tego ochrona praworządności lub interes społeczny"[36].

---

35 Aleksander Mogilnicki, *Kodeks wojskowego postępowania karnego z komentarzem* (Jelenia Góra: Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy, 1947), 82–84 (komentarz do art. 37); Mieczysław Maślanko, „Prywatne oskarżenie w postępowaniu przed sądami wojskowymi w świetle KWPK" *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 4 (1947): 347.

36 Kwestie dotyczące objęcia przez prokuratora czynu ściganiem z urzędu omówiono w doktrynie prawa karnego w sposób wyczerpujący. Wypracowano w niej

Tymczasem zgodnie z treścią przepisu art. 661 § 2 k.p.k. prokurator może (tj. fakultatywnie) wszcząć z urzędu postępowanie w sprawie o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego (i z urzędu je dalej prowadzić), jeżeli wymaga tego interes społeczny; przy czym nie jest on do tego prawnie zobowiązany.

Warto podkreślić, że: „[…] ingerencja prokuratorska […] na gruncie ścigania prywatnoskargowego […] nie wywołuje żadnych zastrzeżeń co do istnienia prywatnoskargowego trybu ścigania"[37].

Niemniej jednak na płaszczyźnie postępowań karnych „powszechnych" lub wojskowych prowadzonych z urzędu w sprawach o przestępstwa prywatnoskargowe (wskutek ingerencji prokuratorskiej) zachodzą pewne różnice.

Są one w szczególności widoczne (po pierwsze) w różnym czasie, w którym można objąć ściganiem z urzędu przez oskarżyciela publicznego przestępstwo prywatnoskargowe.

W „powszechnym" postępowaniu karnym ingerencja prokuratorska dopuszczalna jest bowiem w dwóch momentach, tj. albo na początku postępowania (gdy aktywność prokuratorska wskutek braku wniesienia skargi przez pokrzywdzonego *de facto* inicjuje postępowanie w sprawie) albo też w późniejszym jego okresie, tj. podczas i na każdym etapie toczącego się już postępowania w sprawie o przestępstwo prywatnoskargowe (art. 60 § 1 k.p.k.) – wówczas prokurator dołącza do toczącego się już postępowania jako tzw. oskarżyciel publiczny.

Natomiast w wojskowym postępowaniu karnym prowadzonym w sprawie o przestępstwo prywatnoskargowe prokurator wojskowy jest w nim obecny zawsze od samego początku takiego postępowania. Niezależnie od tego czy wszczyna je z urzędu (w przypadku braku wniesienia skargi przez pokrzywdzonego – art. 661 § 2 k.p.k.), czy też – po zainicjowaniu postępowania skargą pokrzywdzonego – i dalej prowadzi je również z urzędu (art. 661 § 1 k.p.k.).

---

m.in. całą listę przesłanek uzasadniających działania prokuratorskie w związku z wystąpieniem interesu społecznego w rozumieniu art. 60 § 1 k.p.k. – zob. np.: Sławomir Szołucha, „Komentarz do art. 60 k.p.k.", [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Jerzy Skorupka (Warszawa: C.H. Beck, 2021), 215–219; Mieczysław Czekaj, „Ingerencja prokuratora w sprawach o przestępstwa prywatnoskargowe" *Prokuratura i Prawo*, nr 7–8 (1999): 47–48. Natomiast do pokrzywdzonego, który przedtem nie wniósł oskarżenia prywatnego, mają zastosowanie następujące przepisy: art. 54 k.p.k., art. 55 § 3 k.p.k. i art. 58 k.p.k. (art. 60 § 2 k.p.k.).

37 Grzegorczyk, *Wnioskowy tryb ścigania czynów*, 14.

Po drugie, ustawodawca w regulacji procesowej zróżnicował także zakres merytoryczny przesłanek pozwalających na objęcie ściganiem z urzędu przez oskarżyciela publicznego przestępstwa prywatnoskargowego.

Podczas gdy podstawą do działania prokuratora w „powszechnym" postępowaniu karnym jest konieczność ochrony praworządności lub interesu społecznego (art. 60 § 1 k.p.k.), to w wojskowym postępowaniu karnym prokurator wojskowy działa jedynie, gdy wymaga tego interes społeczny (art. 661 § 2 k.p.k.).

Po trzecie, widoczne różnice występują również w statusie oskarżyciela prywatnego w wojskowym i „powszechnym" postępowaniu karnym prowadzonym w sprawie o przestępstwo prywatnoskargowe, które (wskutek ingerencji prokuratorskiej) toczy się dalej z urzędu.

W „powszechnym" postępowaniu karnym pokrzywdzony (który przedtem wniósł oskarżenie prywatne) po ingerencji prokuratorskiej (i tak długo jak ona trwa) korzysta z uprawnień tzw. oskarżyciela posiłkowego ubocznego (art. 60 § 2 k.p.k.).

Z kolei w wojskowym postępowaniu karnym postępowanie przygotowawcze wszczyna i prowadzi z urzędu wojskowy organ ścigania (prokurator wojskowy / Żandarmeria Wojskowa), a sam pokrzywdzony nie pełni roli oskarżyciela prywatnego, lecz jako strona może on występować w charakterze oskarżyciela posiłkowego[38].

Po czwarte, polaryzacja zauważalna jest także na płaszczyźnie instytucji odstąpienia przez oskarżyciela publicznego od dalszego oskarżenia w sprawie o przestępstwo prywatnoskargowe, zwłaszcza gdy („powszechne" czy wojskowe) postępowanie w sprawie zainicjowano wskutek złożenia skargi przez pokrzywdzonego.

Jeżeli w toku „powszechnego" postępowania karnego prowadzonego w sprawie o czyn prywatnoskargowy prokurator, który do niego wstąpił, decyduje się później odstąpić od oskarżenia, wówczas pokrzywdzony powraca do uprawnień oskarżyciela prywatnego (art. 60 § 3 k.p.k.) i postępowanie dalej toczy się w trybie prywatnoskargowym.

Nieco inaczej natomiast kwestia ta wygląda na płaszczyźnie karno-wojskowej. Mając bowiem na uwadze treść przepisu art. 661 § 1 k.p.k. (a przede wszystkim znamię czasownikowe w nim zawarte brzmiące „staje

38 Postanowienie Sądu Najwyższego z 24 lutego 2022 r., I KZ 11/22, Legalis nr 2737542.

się") oraz generalną zasadę braku zastosowania w sprawach podlegających orzecznictwu wojskowemu (art. 647–648 i art. 654 k.p.k.) przepisów o postępowaniu prywatnoskargowym (art. 646 k.p.k.) uznać trzeba, że prokurator wojskowy nie ma możliwości odstąpienia od oskarżenia w toku prowadzonego z urzędu wojskowego postępowania karnego w sprawie o przestępstwo prywatnoskargowe, w tych sytuacjach, gdy postępowanie w sprawie zainicjowane było skargą osoby pokrzywdzonej (art. 661 § 1 k.p.k.).

W takiej sytuacji prokurator wojskowy może jedynie umorzyć wojskowe postępowanie karne, w oparciu o wystąpienie którejkolwiek z tzw. negatywnych przesłanek procesowych z przepisu art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k. i n. (np. w toku czynności okazało się, że czynu nie popełniono) – o ile rzeczywiście miały one miejsce. W przeciwnym razie prokurator wojskowy jest zobowiązany sporządzić publiczny akt oskarżenia i popierać go przed sądem wojskowym.

Tego typu różnice nie występują natomiast w sytuacji, gdy prokurator / prokurator wojskowy wszczął z urzędu „powszechne" lub wojskowe postępowanie karne w sprawie o przestępstwo prywatnoskargowe (art. 60 § 1 i 2 k.p.k., art. 661 § 2 k.p.k.) i następnie zdecydował się on odstąpić od dalszego oskarżenia. Niezależnie od rodzaju prowadzonego postępowania karnego powoduje to bowiem konieczność jego umorzenia.

Podsumowując, ta część wywodu prowadzi do konstatacji, że pod pewnymi względami przestępstwa prywatnoskargowe rozpatrywane w wojskowym postępowaniu karnym zostały zrównane z wnioskowymi przestępstwami publicznoskargowymi, a konkretnie rzecz ujmując z przestępstwami wojskowymi bezwzględnie wnioskowymi ściganymi na wniosek Dowódcy JW (art. 660 § 1 k.p.k.). Wobec tego tym bardziej należy mieć na uwadze, że: „Granica między przestępstwami ściganymi z urzędu, a przestępstwami ściganymi z oskarżenia prywatnego [zarówno na płaszczyźnie powszechnego jak i wojskowego prawa karnego – aut.] nie jest sztywna"[39].

5 | Zakończenie

Spośród innych typów przestępstw występujących w szeroko rozumianym prawie karnym przestępstwa wojskowe wyróżnia nie tylko kryterium mieszane

39 Igor Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980), 103.

(tj. podmiotowo-przedmiotowe) uzasadniające jednocześnie systemowe wyodrębnienie prawa karnego wojskowego jako szczególnej dziedziny prawa karnego w ogóle[40], ale także i tryb ich ścigania.

Stanowią one bowiem wyłącznie czyny publicznoskargowe, ścigane – co do zasady – z urzędu, a od 1.01.1970 r. niektóre z nich ściga się także i w trybie bezwzględnie wnioskowym.

Jest to rozwiązanie słuszne, zwłaszcza gdy weźmie się pod uwagę charakter dobra prawnego chronionego w ramach wojskowego prawa karnego czy założenia systemowe składające się na tzw. politykę ścigania przestępstw wojskowych, które na przestrzeni lat niezmiennie ujmowano i nadal ujmuje się przede wszystkim w uzasadnieniach projektu do k.k.[41].

Zauważyć również trzeba, że specyfika odpowiedzialności karno-wojskowej powoduje zmianę trybu ścigania niektórych typów przestępstw / przestępstw powszechnych. Ma to miejsce np. przy przestępstwach prywatnoskargowych, których sprawcą jest osoba podlegająca orzecznictwu sądów wojskowych. W postępowaniu przed tymi sądami nie mają bowiem zastosowania m.in. przepisy o postępowaniu prywatnoskargowym (art. 646 k.p.k.) – z czym należy się zgodzić. Zatem czyny te *ipso iure* w wojskowym postępowaniu karnym ściga się z urzędu.

Wskazane rozwiązanie procesowe obecne jest w systemie wojskowej odpowiedzialności karnej niemalże od zawsze. Bowiem analogiczne (pod względem treści i zakresu merytorycznego) postanowienia wcześniej odnaleźć można było w uchylonych już wojskowych przepisach karno-procesowych (zob.: art. 577 k.p.k. z 1969 r., art. 37 k.woj.p.k. z 1945 r. i art. 39 k.woj.p.k. z 1936 r.).

Co ciekawe, na płaszczyźnie wojskowej – konieczność zmiany trybu ścigania niektórych przestępstw ściganych w ramach wojskowego postępowania karnego – niekiedy wynikała z postanowień zawartych nie w akcie

40 Zob.: Marek, Konarska-Wrzosek, *Prawo karne*, 11; Lachowski, Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*, 23–24; Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, 25.

41 Zob.: „Część wojskowa", [w:] *Projekt kodeksu karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks karny*, 163–165; „Część wojskowa", [w:] *Projekt kodeksu karnego* (listopad 1990), 103; „Część wojskowa", [w:] *Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami. Kodeks karny. Kodeks postępowania karnego. Kodeks karny wykonawczy* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1997), 213–214; zob. też: Agata Ziółkowska, „Polityka ścigania przestępstw wojskowych – założenia systemowe" *Państwo i Prawo*, nr 10 (2025): 121–131.

o charakterze procesowym, lecz w akcie stanowiącym zbiór materialnych przepisów prawa karnego wojskowego.

Tak było np. w czasie obowiązywania tzw. Kodeksu Makarewicza. W myśl jego postanowień przestępstwa pospolite w nim zadekretowane jako „nierząd" (art. 204 k.k. z 1932 r.) oraz „nadużycie zależności przy nierządzie" (art. 205 k.k. z 1932 r.) ścigane – co do zasady – w trybie bezwzględnie wnioskowym, w ramach odpowiedzialności karno-wojskowej ścigane były z urzędu, o ile popełnił je żołnierz względem innego żołnierza pozostającego w czynnej służbie wojskowej (art. 8 k.k.woj. z 1932 r.)[42].

Można zatem powiedzieć, że specyfika prawa karnego wojskowego uzasadniająca jego wyodrębnienie jako szczególnej dziedziny prawa karnego od zawsze kształtowała instrumenty w nim występujące. Miała ona i nadal ma wpływ także i na kształt trybów ścigania i to nie tylko przestępstw wojskowych, ale także i przestępstw / przestępstw powszechnych (zwanych dawniej przestępstwami pospolitymi). Natomiast wszelkie modyfikacje dokonywane na tej płaszczyźnie (zarówno kiedyś jak i obecnie) służyć powinny (i co do zasady służą) maksymalnemu zabezpieczeniu interesu polskich SZ / WP.

Bibliografia

Andrejew Igor, *Polskie prawo karne w zarysie*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980.

Bojarski Tadeusz, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*. Warszawa: LexisNexis, 2006.

Buszyński Marjan, Bolesław Matzner, Karol Muller, *Kodeks karny wojskowy z komentarzem*. Warszawa: Główna Drukarnia Wojskowa, 1933.

Buszyński Marjan, Bolesław Matzner, Karol Muller, *Kodeks karny wojskowy z komentarzem*. Londyn: Sekcja Prawnicza Towarzystwa Wiedzy Wojskowej, 1944.

Czekaj Mieczysław, „Ingerencja prokuratora w sprawach o przestępstwa prywatnoskargowe" *Prokuratura i Prawo*, nr 7–8 (1999): 46–64.

„Część wojskowa", [w:] *Projekt kodeksu karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks karny*. 163–179. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1968.

42 Więcej czyt.: Marjan Buszyński, Bolesław Matzner, Karol Muller, *Kodeks karny wojskowy z komentarzem* (Londyn: Sekcja Prawnicza Towarzystwa Wiedzy Wojskowej, 1944), 6–7 (komentarz do art. 8); Marjan Buszyński, Bolesław Matzner, Karol Muller, *Kodeks karny wojskowy z komentarzem* (Warszawa: Główna Drukarnia Wojskowa, 1933), 32 (komentarz do art. 8).

„Część wojskowa", [w:] *Projekt kodeksu karnego* (listopad 1990). 103–120.

„Część wojskowa", [w:] *Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami. Kodeks karny. Kodeks postępowania karnego. Kodeks karny wykonawczy*. 213–226. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1997.

Filipkowski Wojciech, Ewa Monika Guzik-Makaruk, Katarzyna Laskowska, *Przewodnik po prawie karnym. Tablice, orzecznictwo, kazusy*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2022.

Filipkowski Wojciech, Ewa Monika Guzik-Makaruk, Katarzyna Laskowska, Grażyna Szczygieł, Elżbieta Zatyka, *Przewodnik po prawie karnym*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2008.

Gil Damian, *Postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego w polskim procesie karnym*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2011.

Grabowski Zbigniew, „Wychowawcze aspekty wojskowego prawa karnego" *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 3 (1978): 349–353.

Grzegorczyk Tomasz, *Wnioskowy tryb ścigania czynów karalnych*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 1986.

Grzesik Mikołaj, „Brak interesu społecznego w objęciu czynu prywatnoskargowego ściganiem z urzędu jako negatywna przesłanka procesowa" *Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury*, nr 3 (2023): 51–65.

Haÿduk-Hawrylak Izabela, „Komentarz do art. 661 k.p.k.", [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Jerzy Skorupka. Legalis, 2023.

Kowalski Jakub Grzegorz, „Specyfika postępowania karnego w sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych" *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 3 (2023): 70–89.

Kubala Włodzimierz, „Wniosek dowódcy jednostki wojskowej o ściganie" *Palestra*, nr 11 (1976): 38–45.

Lachowski Jerzy, Andrzej Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2021.

Lipczyńska Maria, *Oskarżenie prywatne*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1977.

Lityński Adam, „Tak zwany wojskowy kodeks postępowania karnego z 1943 roku" *Z Dziejów Prawa*, t. I (2008): 175–189.

Marek Andrzej, Violetta Konarska-Wrzosek, *Prawo karne*. Warszawa: C.H. Beck, 2019.

Marszał Kazimierz, *Ingerencja prokuratora w ściganie przestępstw prywatnoskargowych w polskim procesie karnym*. Warszawa: Polska Akademia Nauk, 1980.

Maślanko Mieczysław, „Prywatne oskarżenie w postępowaniu przed sądami wojskowymi w świetle KWPK" *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 4 (1947): 346–351.

Mogilnicki Aleksander, *Kodeks wojskowego postępowania karnego z komentarzem*. Jelenia Góra: Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy, 1947.

Muszyński Jerzy, „Przedmiot przestępstw wojskowych" *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 3 (1967): 279–296.

Rybarczyk Stefan, *Zarys prawa wojskowego. Prawo karne wojskowe. Część IV*. Warszawa, 1974.

Saulewicz Aleksander, „Zagadnienia z zakresu dyscypliny wojskowej w nowym ustawodawstwie karnym" *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 1 (1970): 32–44.

Szołucha Sławomir, „Komentarz do art. 60 k.p.k.", [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Jerzy Skorupka. 215–219. Warszawa: C.H. Beck, 2021.

„Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu postępowania karnego", [w:] *Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami. Kodeks karny. Kodeks postępowania karnego. Kodeks karny wykonawczy*. 393–452. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1997.

Warylewski Jarosław, *Prawo karne. Część ogólna*. Warszawa: LexisNexis, 2004.

Wiśniewski Zygmunt, „Ściganie przestępstw prywatnoskargowych w wojskowym procesie karnym" *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 2 (1976): 194–206.

Zawiejski Piotr, „Pojęcie przestępstwa i podziały czynów zabronionych", [w:] *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, red. Teresa Dukiet-Nagórska. 81–109. Warszawa: Wolters Kluwer, 2018.

Ziółkowska Agata, „«Stosunek zależności żołnierzy» jako okoliczność wyznaczająca zakres wojskowej odpowiedzialności karnej na przykładzie przestępstwa zniewagi żołnierza (art. 350 k.k.)", [w:] *Reforma prawa karnego wojskowego w kontekście aktualnych zagrożeń bezpieczeństwa państwa*, red. Filip Ciepły, Radosław Pietrzak. 63–82. Warszawa: C.H. Beck, 2023.

Ziółkowska Agata, „Instytucja przestępstwa wojskowego w świetle uregulowań polskich kodyfikacji karno-wojskowych XX wieku – analiza historycznoprawna" *Czasopismo Prawno-Historyczne*, z. 1 (2024): 61–82.

Ziółkowska Agata, „Instytucja przestępstwa wojskowego – uwagi de lege ferenda" *Prawo i Więź*, nr 1 (2025): 719–740.

Ziółkowska Agata, „Polityka ścigania przestępstw wojskowych – założenia systemowe" *Państwo i Prawo*, nr 10 (2025): 121–133.

Zygmont Bogumił, „Przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego w postępowaniu w sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych" *Wojskowy Przegląd Prawniczy*, nr 3 (2002): 97–118.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license.
For guidelines on the permitted uses refer to
https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode